

Konkláve roku 1914 a české země¹

MAREK ŠMÍD – JAKUB FORMÁNEK

ABSTRACT: The conclave of 1914 and the Czech lands

This paper discusses the political-religious context of the papal election in 1914. It observes the death of Pius X, the conclave and the subsequent election of the new pontiff Benedict XV with regard to the Czech lands, or the Central European region, whereas it simultaneously analyses the character of Bolognese Archbishop and Cardinal Giacomo della Chiesa, who became the head of the Catholic Church on the threshold of the First World War and determined its form until his death in 1922.

KEY WORDS: Conclave – 1914 – Vatican – First World War – Pius X – Benedict XV

CONTACTS: Doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D., Historický ústav, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice, e-mail: msmid@ff.jcu.cz; PhDr. Jakub Formánek, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1, e-mail: formanek.jakub@gmail.com

Předkládaná studie *Konkláve roku 1914 a české země* se zabývá politicko-náboženským kontextem konkláve na přelomu srpna a září 1914, jež zasahuje do období léta na počátku první světové války. Sleduje skon Pia X., papežskou volbu a nástup nového pontifika Benedikta XV. s ohledem na české země, resp. středoevropský prostor. Logický rámec tohoto textu proto tvoří dramatické události roku 1914, které nořily Evropu stále hlouběji do válečného konfliktu, přičemž současně rozvířovaly četné emoce dobových pozorovatelů: Jaký bude Piův nástupce na stolci svatého Petra? A kdo se jím stane? Bude jím opět Ital, nebo jiný významný kardinál? Z jaké země? Jaké změny v přístupu k probíhajícímu konfliktu lze od nového pontifika očekávat? Autoři studie, která se snaží tyto otázky zodpovědět, vycházejí především z dokumentů Národního archivu v Praze, Domáciho, dvorského a státního archivu ve Vídni, Tajného vatikánského archivu v Římě, dobových periodik a zahraniční literatury, zejména anglické, německé a italské provenience.

Tři týdny po vypuknutí první světové války, v den, kdy německé jednotky obsadily Brusel, zemřel nečekaně papež Pius X. Stalo se tak ve čtvrtek 20. srpna 1914 v 1.15 ráno.² Příčinou jeho skonu byl srdeční infarkt, jeho život však bezpochyby zkrátilo i nedávno propuklé válečné běsnění. O jeho smrti informoval apoštolského nuncia ve Vídni Raffaella Scapinelliho někdejší státní sekretář Svatého stolce Rafael Merry del Val stručnou telegrafickou zprávou:

1 Tato studie vznikla za podpory grantu GA ČR 17-14076S Svatý stolec a české země v letech 1914–1918.

2 Informace o posledních dnech papeže Pia X. přinesl italský list *Il Corriere d'Italia*, 21. 8. 1914.

„Svatý otec Pius X. zemřel dnes v noci.“³ Jménem Katolicko-národní strany konzervativní vyjádřil apoštolské nunciature soustrast její předseda Ervín Červinka (1855–1936), kondolence ostatních křesťanských politiků z českých zemí záhy následovaly.⁴ Svatý stolec obdržel při této smutné příležitosti celou řadu kondolencí, např. od německého císaře Viléma II., rakouského císaře Františka Josefa I., španělského krále Alfonsa XIII., bavorského krále Ludvíka II., portugalského krále Manuela II., belgického krále Alberta I., britského krále Jiřího V., švédského krále Gustava V., amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, četných jihoamerických prezidentů atd.⁵ Sám rakouský císař František Josef I. se osobně dostavil na apoštolskou nunciaturu ve Vídni, kde diplomatického zástupce Svatého stolce zpravil o svých pocitech: „Prosím, vyjádřete Svatému kolegiu mou upřímnou a hlubokou soustrast u příležitosti velké ztráty, kterou naše svatá církev a celé katolické společenství utrpěly smrtí Jeho Svatosti papeže Pia X. slavné paměti, který si vládou po dvě pětiletá období svojí velkou laskavostí a štědrostí zajistil trvalou památku v dějinách.“⁶

Od 10. hodiny dopolední dne 20. srpna 1914 bylo mrtvé tělo zesnulého pontifika připravováno k pohřbu; lékaři jej oblékli do pontifikálního roucha a na prst pravé ruky mu navlékli prsten. V 17 hodin bylo z ložnice přeneseno do trůnního sálu, kde se mu přišli poklonit kardinálové, členové diplomatického sboru akreditovaného u Svatého stolce i představitelé církevní hierarchie.⁷ Jak vyplývá ze zpráv denního tisku, za Piem X. smutnily rovněž věřící habsburské monarchie. Podle informací apoštolského nuncia ve Vídni R. Scapinelliho obdržela nunciatura množství kondolencí, návštěv, telegramů a osobních listů. Tisk napříč politickou a sociální orientací zdůrazňoval zásluhy zesnulého papeže, jeho apoštolská horlivost, nadšení a živost byly vyzdvihovány jako chvályhodné hodnoty moderní doby.⁸ O den později, dne 21. srpna, byly papežovy tělesné pozůstatky přeneseny do svatopetrské baziliky, odkud byly před polednem přemístěny do kaple Nejsvětější svátosti oltářní, kde byly položeny na katafalk potažený červeným damaškem a obklopený svícemi. Zde se zesnulému přišly poklonit desetitisíce věřících Italů, mezi nejvýznamnějšími např. předseda vlády Antonio Salandra (1853–1931).⁹ Dne 23. srpna v 18 hodin se konal v úzkém kruhu církevních, politických a diplomatických představitelů pohřeb Svatého otce.¹⁰

Zesnulý Pius X., vlastním jménem Giuseppe Melchiorre Sarto, se narodil dne 2. června 1835 v Riese v severní Itálii. Po vysvěcení na kněze v Trevisu v roce 1858 působil na italském venkově. V 70. letech 19. století se stal kanovníkem katedrály a generálním vikářem v Trevisu, kde následně vyučoval dogmatickou a morální teologii v místním semináři. V roce 1884 byl jmenován sídelním biskupem v Mantově. O necelých deset let později byl Lvem XIII. kreován kardinálem a stal se patriarchou v Benátkách, kde se významně zaslou-

3 Archivio Segreto Vaticano, Roma, fondo Archivio della Nunziatura di Vienna (dále jen ASV, f. Vienna), busta 750, fascikl 1, f. 7, list Merry del Valla Scapinellimu, 20. 8. 1914.

4 Tamtéž, f. 141, list Červinky Scapinellimu, 20. 8. 1914.

5 Tamtéž, fascikl 5, noviny *L'Osservatore Romano*, 25. 8. 1914.

6 Tamtéž.

7 František HRUBÍK, *Konkláve 1914, Časopis katolického duchovenstva*, 1914, 10, s. 786; Francis BURKLE-YOUNG, *Papal elections in the age of transition, 1878–1922*, Lanham 2000, s. 98.

8 ASV, f. Vienna, busta 750, fascikl 1, f. 89, list Scapinelliho Merry del Vallovi, 25. 8. 1914.

9 F. HRUBÍK, *Konkláve*, s. 788.

10 F. BURKLE-YOUNG, *Papal elections*, s. 99.

žil o všestranný rozvoj katolické zbožnosti i život dělnických vrstev. Post nejvyššího římského pontifika zastával po smrti papeže Lva XIII. v letech 1903–1914. Charakterizoval jej zdravý selský rozum, konzervativní přesvědčení a pragmatičnost.¹¹ Soustředil se především na vnitrocírkevní problémy, přičemž jako pastorální papež vykonal mnoho pro samotnou církev; prováděl četné apoštolské vizitace italských diecézí a seminářů a obnovoval autoritu uvnitř katolické církve. Na druhou stranu neměl příliš pochopení pro politické a společenské problémy své doby, neboť způsob jeho boje s modernismem po vydání encykliky *Pascendi Dominici gregis* v září 1907 je přinejmenším sporný.¹² V období před první světovou válkou přihlížel Pius X. s nelibostí rostoucímu vzestupu nacionalistických i antisemitských tendencí v Německu, Rakousko-Uhersku, Francii, Velké Británii, Itálii i jiných zemích, které často rezonovaly v protiklerikálních a protipapežských útocích.¹³ Budiž zde současně zdůrazněno, že v roce 1951 byl Pius X. blahověstěn a o tři roky později prohlášen za svatého.

Zraky křesťanského světa se nyní upíraly k nadcházejícímu konkláve, které se mělo sejít deset dní po papežově smrti. Účast kardinálů z jednotlivých evropských zemí včetně území Rakousko-Uherska na volbě nové hlavy katolické církve v Římě byla ovšem od počátku komplikovaná. Vlakové spoje nyní – s eskalujícím konfliktem – přepravovaly převážně vojáky na jednotlivá bojiště, země byly znesvářeny a rostla nevraživost rovněž ve vztahu ke Svatému stolci, ale všichni účastníci konkláve se nakonec bezpečně a včas do Věčného města dostali.¹⁴ Co se týká zastoupení kardinálů v habsburské monarchii, disponovala středoevropská mocnost v roce 1914 šesti kardinály, z nichž se mělo papežské volby účastnit pět; emeritní ostráhomský arcibiskup Kolos Ferenc Vaszary (1832–1915) se z účasti na konkláve omluvil hned po smrti Pia X., a to pro vážné zdravotní důvody.¹⁵ Zbývající kardinálové se rozhodli cestu do Říma podniknout společně vlakem. Mezi nimi se nacházeli dva kardinálové z českých zemí – pražský arcibiskup Lev Skrbenský z Hříštně (1863–1938) a olomoucký arcibiskup František Saleský Bauer (1841–1915). Další tři kardinálové pocházeli z jiných částí monarchie – János Csernoch (1852–1927) byl ostráhomský arcibiskup a uherský primas, Károly Hornig (1840–1917) veszprémský biskup a Friedrich Gustav Piffel (1864–1932) vídeňský arcibiskup.¹⁶

Vedením delegace rakousko-uherských kardinálů do Říma byl pověřen jednapadesátiletý pražský arcibiskup L. Skrbenský z Hříštně. Země se však nacházela ve válce, a tak bylo zapotřebí, aby byla zajištěna nejen bezpečnost kardinálů cestujících do Říma, ale též jejich společný odjezd. Pražský arcibiskup proto odjel nejprve do Vídně, kde na ministerstvu zahraničí dojednal speciální vlak výlučně pro cestující kardinály. Společně s tím požádal ministra

11 Josef GELMI, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994, s. 253; Henry CHADWICK – Owen CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, Oxford 2002, s. 354.

12 August FRANZEN, *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří 2006, s. 273; Tomáš PETRÁČEK, *Secularizace a katolicismus v českých zemích. Specifické rysy české cesty od lidové církve k neateistické zemi světa*, Ostrava 2013, s. 20.

13 Elio GURRIERO – Annibale ZAMBARBIERI, *La Chiesa e la società industriale (1878–1922)*, I, Milano 1990, s. 150–151; Giacomo MARTINA, *Storia della Chiesa. Da Lutero ai nostri giorni*, IV, Brescia 2008, s. 135–136.

14 Giancarlo ZIZOLA, *Il Conclave. L'elezione papale da San Pietro a Giovanni Paolo II*, Roma 2005, s. 187.

15 ASV, f. Vienna, busta 750, fascikl 1, f. 86, list Scapinelliho della Volpemu, 23. 8. 1914.

16 F. HRUBÍK, Konkláve, s. 163–164.

zahraničí Leopolda Berchtolda (1863–1942), aby vydal pro kardinály dekry, které zaručí jejich bezpečný přejezd územím až na italské hranice, a aby zajistil, že na italské straně hranic dostanou stejnou diplomatickou ochranu jako v Rakousko-Uhersku.¹⁷ L. Berchtold jeho žádosti vyhověl. Kardinál se proto vrátil zpět do Prahy, kde odsloužil sérii mší za zemřelého papeže Pia X. Dne 22. srpna se následně vydal svým osobním automobilem na zámek Červená Řečice u Pelhřimova, odkud pokračoval v cestě do Vídně. Zde se k němu připojil další cestující – kardinál J. Csernoch. Během příprav na cestu jej ovšem zastihla nepříjemná zpráva, že olomoucký arcibiskup kardinál F. S. Bauer opět onemocněl, takže se nadcházejícího konkláve nezúčastní. Tato informace byla tlumočena panu kardinálu-komořímu do Říma. Kromě F. S. Bauera přišla zpráva navíc od kardinála K. Horniga, který se omluvil, že nebude cestovat společně s ostatními, ale samostatně. Jako důvod uvedl svůj pokročilý věk (75 let), v němž již není schopen nepřetržité cesty vlakem bez delší zastávky.

Na vlakové nádraží doprovodil tři odjíždějící kardinály apoštolský nuncius ve Vídni Raffaele Scapinelli (1858–1933). Z hlavního města monarchie odcestovali muži dne 23. srpna 1914 speciálním vlakem. Jednalo se o dlouhý salonní vůz s lokomotivou, který nakonec vezl pražského, ostříhomského a vídeňského arcibiskupa. Každý z nich měl navíc svůj početný doprovod. Vlak byl pro ně upraven tak, aby si během jízdy dobře odpočinuli a pohodlně se vyspali. Celá souprava se pohybovala – v rámci válečného jízdního řádu – na jih poměrně pomalu. Po přejezdu rakousko-italských hranic obdrželi kardinálové dekry, které si L. Skrbenský od italské strany předem vyžádal. V severní Itálii byl vlak z Vídně spojen s jiným rychlovlakem směrem do Říma, takže přítomní kardinálové zjistili, že společně s nimi cestuje další účastník konkláve – newyorský arcibiskup John Murphy Farley (1842–1918). Jednalo se o jediného ze tří amerických kardinálů, který se volby nového pontifika zúčastnil, neboť v srpnu 1914 pobýval shodou okolností v Evropě, kde se léčil v lázních ve Švýcarsku.¹⁸

Cesta přes Itálii byla mnohem plynulejší, než tomu bylo v případě Rakouska. První sekretář kardinála L. Skrbenského František Hrubík (1874–1928), který nám zanechal o římské výpravě zajímavé svědectví, uvedl, že se odehrála ve velmi milé atmosféře. Připomněl, že si dokonce přátelsky pohovořil s kardinálem J. Csernochem, a to dokonce česky! Po příjezdu do Věčného města byli kardinálové uvítáni rakouským vyslancem u Svatého stolce Moritzem Pálffyem von Erdöd, který je již očekával na nádraží. L. Skrbenský s J. Csernochem se ubytovali v klášteře ve čtvrti San Basilio u Milosrdných sester sv. Kříže.¹⁹ Den po příjezdu kardinálů z Rakousko-Uherska dorazili do Říma také dva kardinálové z Německa – mnichovský arcibiskup Franz von Bettinger (1850–1917) a kolínský arcibiskup Felix von Hartmann (1851–1919).

Na přípravě konkláve se podíleli čtyři muži: jednalo se o Francesca Salesia della Volpe, Serafina Vanutelliho (1834–1915), Antonia Agliardiho (1832–1915) a Angela di Pietra (1828–1914). Tito muži zahájili s postupně přijíždějícími kardinály rokování, jehož sezení se konala téměř denně, především ohledně praktických a technických otázek volby nového pa-

¹⁷ Aleš SKŘIVAN, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906–1914*, Praha 1996, s. 16.

¹⁸ F. HRUBÍK, *Konkláve*, s. 164–166.

¹⁹ Tamtéž, s. 165–166.

peže. Není samozřejmě vyloučeno, že se na nich snažili získat přítomné pro některou z favorizovaných stran. Kardinálský sbor tvořilo v okamžiku Piova skonu 65 členů, 21 z nich bylo kreováno Lvem XIII. a 44 Piem X.; časově dříve kreovaní muži byli považováni za privilegiovanější, a proto pro nadcházející úřad vhodnější.²⁰ Zatímco z celkového počtu kardinálů představovali volitelé z evropského kontinentu sílu o počtu 61 mužů, z amerického se jednalo o pouhé 4 muže. Jiné kontinenty nebyly při volbě zastoupeny. Dvacet čtyři kardinálové byli členy římské kurie, jednalo se tak převážně o konzervativní církevní představitele. Na první velké schůzi dne 28. srpna byly Antoniu Agliardovi odevzdány zapečetěné desky se zápisy z posledního jednání se zesnulým Piem X. Dále se zde před všemi přítomnými rozlomil papežův prsten a bylo zničeno pečetidlo apoštolské kanceláře.²¹ Poté, co byla většina kardinálů v Římě již přítomna, začalo losování, podle jehož výsledku obdrželi muži v purpuru přidělené byty a funkce během papežské volby. Kardinál L. Skrbenský si vylosoval šedesátku, tedy nejvyšší možné číslo.²² Sekretářem konkláve byl zvolen arcibiskup Tommaso Pio Boggiani (1863–1942). Zpovědníkem během volby byl ustanoven významný profesor kanonického práva Benedetto Ojetti (1862–1932).²³ V neděli 31. srpna složili kardinálové, jejich komorníci a ostatní účastníci přísahu mlčenlivosti o všem, co se v konkláve odehraje. Všechny podmínky byly splněny a samotná volba mohla začít.

Sboru nejvyšších hodnostářů katolické církve kreovaných papežem předsedal děkan posvátného kolegia kardinálů Serafino Vannutelli a organizace konkláve byla svěřena kardinálu-komořímu²⁴ Francescu Salesiu della Volpe (1844–1916). Samotné volby se účastnilo 57 kardinálů v průměrném věku 67 let, dalších osm na konkláve neparticipovalo.²⁵ Třicet čtyři, tj. 60 % z přítomných kardinálů, byli Italové, devět mužů Francouzi, osm pocházelo z Rakousko-Uherska či Německa a pět přicestovalo ze Španělska. Mezi nejvýznamnější přítomné kardinály patřili ze středoevropské perspektivy následující: vídeňský arcibiskup Friedrich Gustav Piffl (1864–1932), ostříhomský arcibiskup János Csernoch (1852–1927), mnichovský arcibiskup Franz von Bettinger (1850–1917), kolínský arcibiskup Felix von Hartmann (1851–1919), pařížský arcibiskup Léon-Adolphe Amette (1850–1920), mechelenský arcibiskup Désiré-Joseph Mercier (1851–1926), westminsterský arcibiskup Francis Alphonsus Bourne (1861–1835) a významní církevní hodnostáři římské kurie Gaetano Bisleti (1856–1937), Basilio Pompilij (1858–1931), Pietro Gasparri (1852–1934) a Rafael Merry del Val (1865–1930).

20 *L'Osservatore Romano*, 22. 8. 1914.

21 F. BURKLE-YOUNG, *Papal elections*, s. 104; F. HRUBÍK, Konkláve, s. 165–166. <https://www.csun.edu/~hcfll004/SV1914.html>, Sede Vacante 1914 /accessed 2017-04-20/.

22 Národní archiv v Praze, fond Archiv pražského arcibiskupství III. (dále jen NA v Praze, f. APA), konkláve 1914 – Skrbenský, k. 1433.

23 P. Benedikt Ojetti, T. J., *Časopis katolického duchovenstva*, 1933, 3, s. 387.

24 Funkce kardinála-komořího patří mezi nejvyšší úřady papežské kurie. Po smrti papeže, zatímco ostatní členové kurie pozbývají svých funkcí, se kardinál-komoří formálně stává hlavou katolické církve a přebírá celou řadu úkolů, mj. informuje kardinála-státního sekretáře o papežově skonu, zapečetěje papežovu pracovnu, organizuje jeho pohřeb a připravuje konkláve ke zvolení nového papeže. Úřad kardinála-komořího byl ustanoven v 11. století ke správě církevního majetku.

25 G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 188; Antonio SCOTTÀ, *Papa Benedetto XV. La chiesa, la grande guerra, la pace (1914–1922)*, Roma 2009, s. 18. Jejich soupis včetně funkcí byl zveřejněn v oficiálním listu Svatého stolce *L'Osservatore Romano*, 31. 8. 1914.

Kardinál-komoří si byl dobře vědom, stejně jako další kardinálové, že se po smrti Pia X. bude konat první konkláve, při němž již nebude uplatněno právo exkluzivity (*ius exclusivae*) tří katolických států (Španělsko, Francie, Rakousko-Uhersko), které se na prahu 20. století stalo jakýmsi anachronismem, např. v souvislosti s výrazně sekularizovanou a republikánskou francouzskou Třetí republikou. F. S. della Volpe byl kardinálem-komořím již při papežské volbě v roce 1903, takže si dobře pamatoval, co se tehdy odehrálo. Do konkláve léta 1914 vstupovalo společně s ním dalších 18 kardinálů,²⁶ kteří se účastnili zmíněné volby v roce 1903. Aby se upevnila závaznost pravidla, že práva veta již nikdy nebude užito, museli přítomní kardinálové složit přísahu, která to potvrzovala, ještě před samotným pohřbem Pia X. Základní dokument, jež kardinálové četli a na který se přísaha skládala, byla konstituce Lva XIII. *Praedecessores nostri* ze dne 24. května 1882, která zpřesňovala instrukce papežské volby. Podobu volby však upravovaly rovněž další dokumenty z počátku 20. století.

Prvním byl motu proprio Pia X., který papež publikoval šest měsíců po svém zvolení pod názvem *Commisum Nobis* dne 20. ledna 1904. Papež jím pod hrozbou církevního trestu zrušil právo politických představitelů zasahovat do průběhu konkláve a favorizovat jeho jednotlivé kandidáty.²⁷ Další konstituce, jež ovlivňovala následnou volbu roku 1914, byla *Vacante Apostolica Sede* ze dne 25. prosince 1904. Ta na jedné straně upravovala a doplňovala předešlou konstituci, na druhé straně zákazem jakéhokoliv vměšování světské moci do průběhu konkláve garantovala svobodu kardinálů i uzavřenost konkláve. Veškerá dokumentace k průběhu papežské volby měla být nadále uchována v archivu, tajná volba s možností *accessus*²⁸ byla zrušena a počet skrutiinií za den byl zdvojnásoben – místo původních dvou na současné čtyři. V konstitucích *Apostolicae Romanorum* ze dne 15. dubna 1910 a *Edita a Nobis* ze dne 5. května 1914 upravil pontifik rovněž vnitřní mechanismy v kardinálském sboru. Výše uvedené změny Pia X. tak volbu budoucího papeže zefektivnily a zrychlily.²⁹

Kardinálové volící papeže vstupovali do Sixtinské kaple, kde volba hlavy katolické církve až dodnes probíhá, v pondělí 31. srpna 1914 v 17 hodin, kdy nejnovější titulky novin hovořily o úspěchu německých a porážce ruských vojenských sil na východní frontě. Poněvadž tato událost probíhala v době napjatého válečného stavu, i když Itálie byla dosud neutrální, stal se konflikt hlavním diskusním tématem všech zúčastněných a všech mocenských klik ve shromáždění a nebylo možné je vytěsnit, třebaže se o to mnozí zcela jistě snažili. Kromě něj byl vážným tématem kardinálských disputací rovněž boj proti antimodernismu, který vyplňoval značnou část pontifikátu papeže Pia X. Kardinálové na prahu války cítili, že by mohl být výběr některého z mužů z některé konkrétní země chápán jako nepřímé vyjádření podpory dané zemi ze strany Svatého stolce a ostatní by proti němu protestovaly. Proto se zúčastnění domnívali, že nejhodnějšími kandidáty budou kardinálové z Itálie, která je za-

26 Francesco Salesio della Volpe, Serafino Vannutelli, Vincenzo Vannutelli, Antonio Agliardi, José Sebastião Neto, Angelo di Pietro, Michael Logue, Andrea Carlo Ferrari, Girolamo Maria Gotti, Domenico Ferrata, José María Martín de Herrera y de la Iglesia, Guisepppe Francisca-Nava de Bonfítè, Agostino Richelmy, Lev Skrbenský z Hříště, Giulio Boschi, Bartolomeo Bacilieri, James Gibbons, Guisepppe Antonio Ermenegildo Prisco a Kolos Ferenc Vaszary. Poslední tři kardinálové nakonec ze zdravotních nebo časových důvodů do Říma nedorazili.

27 Marcel ŠEFCÍK, *Konkláve*, Bratislava 2013, s. 18, 71.

28 Hlasovací lístek bez konkrétního jména podpoří toho kandidáta z řad kardinálů, který získal většinu hlasů.

29 NA v Praze, f. APA, konkláve 1914 – Skrbenský, k. 1433; G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 184.

tím neutrálním státem probíhající války. Tato skutečnost tak favorizovala italské kandidáty, kterých byla ve sboru většina.³⁰

Třebaže byli za favorita papežské volby, tzv. *papabili*, podle mnohých považováni Pietro Maffi (1858–1931), Rafael Merry del Val, Domenico Ferrata (1847–1914) a Giacomo della Chiesa (1854–1922), hlavní ideologický boj se odehrál mezi integralisty a progresivisty, resp. mezi stoupenci kurzu zesnulého Pia X. a stoupenci politiky Lva XIII. Zatímco integralisté představovali část kardinálského sboru (z větší části zastoupeného v úřadech římské kurie) v čele s R. Merry del Val, G. de Laiem a D. Serafinim (1852–1918), který upřednostňoval konzervativní politiku papeže Pia X. a státního sekretáře R. Merry del Vala a odmítal jakýkoliv kompromis se sekulárním světem, progresivisté se soustředili kolem P. Maffiho a D. Ferraty a ztělesňovali opozici integralistického tábora.³¹ Probíhající válečný konflikt byl rovněž významným faktorem, který museli kardinálové při výběru budoucího Kristova náměstka zohlednit, přičemž se snažili zabránit italianizaci římské kurie – navenek byly známy osobní sympatie kardinálů k jednotlivým evropským mocnostem, např. P. Maffi byl stoupencem Itálie, D. Serafini Německa, G. della Chiesa Francie a Rakousko-Uherska.³² Větší náklonost k některé z evropských mocností se ukázala jako klíčová právě v průběhu války.

Finální rozhodnutí padlo v desátém kole čtvrtého dne konkláve, dne 3. září 1914 dopoledne, i když již 2. září obdržel G. della Chiesa 32 hlasů od přítomných kardinálů.³³ Volba nového římského pontifika však byla značně dramatická: v prvním kole, dne 1. září, získal kardinál G. della Chiesa sice 12 hlasů, solidního výsledků rovněž dosáhli kardinálové P. Maffi (12), B. Pompilj (9) a R. Merry del Val (7). Ve druhém kole získali opět kardinálové P. Maffi a G. della Chiesa shodný počet hlasů, a to 16. Ve třetím kole volby téhož dne odpoledne získal G. della Chiesa 18 hlasů, zatímco P. Maffi 16. Po těchto kolech vyjádřil večer 1. září kardinál F. von Hartmann obavu, že se německy hovořícím kardinálům nepodaří prosadit zvolení G. della Chiesy, přičemž současně uvedl důvody proč: 1. jeho zvolení by bylo chápáno jako útok na Pia X., neboť G. della Chiesa byl podsekretářem státního sekretariátu v době M. Rampolly a pracoval v jeho duchu, 2. má násilnickou povahu, 3. není reprezentativní figurou. Následně vyjádřil odhodlání v jeho favorizaci pokračovat a tím působit na účastníky konkláve ve prospěch G. della Chiesy.³⁴

Od tohoto kola byl již G. della Chiesa jasným favoritem a získával nejvyšší počet hlasů přítomných. Ve čtvrté volbě tak získal G. della Chiesa již 21 hlasů, což však stále na získání nestačilo. Páté kolo se uskutečnilo ve středu 2. září dopoledne, souboj mezi P. Maffim (13) a G. della Chiesou (20) narušil nový favorit D. Serafini (10), který se části kardinálského sboru jevil jako nejvhodnější kandidát mezi znesvářenými stranami. Šesté kolo přineslo 27 hlasů G. della Chiesovi, 17 hlasů D. Serafinimu a 7 hlasů P. Maffimu. Sedmé kolo 2. září od-

30 G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 187; F. BURKLE-YOUNG, *Papal elections*, s. 107.

31 F. BURKLE-YOUNG, *Papal elections*, s. 101.

32 Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien, Fond Politische Archive XI (dále jen HHuSA, f. Politische Archive), karton 252, zpráva Schönburg-Hartensteina 29. 8. 1914; J. GELMI, *Papežové*, s. 260.

33 G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 237; František X. HALAS, *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství. Diplomacie Svatého stolce. České země a Vatikán*, Brno 2004, s. 427.

34 G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 189–190; F. BURKLE-YOUNG, *Passing the Keys. Modern Cardinals, Conclaves and the Election of the Next Pope*, Lanham 1999, s. 13.

poledne bylo duelem mezi G. della Chiesou a D. Serafinim, z nichž první jmenovaný získal 31 hlasů a druhý 21. Osmé kolo vyřadilo z volby P. Maffiho a přineslo zisk G. della Chiesovi (32), což však na tíaru zatím nestačilo. Osmé kolo bylo rozhodující, jelikož se poměr hlasů konzervativců a progresivnějších kardinálů začal otáčet. Přítomní kardinálové usoudili, že v čele katolické církve obtojí v době války spíše progresivnější diplomat než konzervativní pokračovatel papežské politiky přelomu 19. a 20. století. Deváté kolo dne 3. září znamenalo 34 hlasů pro G. della Chiesu a poslední, desáté téhož dne dopoledne přineslo vítězství G. della Chiesovi, který obdržel potřebných 38 hlasů z celkového počtu 57 hlasů.³⁵ Jen pro zajímavost, samotný G. della Chiesa hlasoval pro svého protikandidáta D. Serafiniho.³⁶ Jak byl rakouský vyslanec u Svatého stolce informován, rakouští a němečtí kardinálové včetně pražského arcibiskupa L. Skrbenského z Hříště odevzdali své hlasy G. della Chiesovi.³⁷ Za výše uvedené informace vděčíme kardinálu F. G. Pifflovi, jehož deník vydaný v roce 1963 odkryl pozadí papežských voleb v letech 1914 a 1922.³⁸

Světová válka zasáhla i do samotného průběhu konkláve, třebaže se kardinálové snažili zachovat indiferentní či zdvořilostní náladu a nad konflikt se povznést. Jak později vzpomínal belgický účastník konkláve D.-J. Mercier, povinností všech bylo překonat stísněnou atmosféru probíhajících bitev.³⁹ Jeden z kardinálů, francouzský profesor teologie Louis Billot (1846–1931), byl během volby nového papeže zpraven o smrti dvou svých synovců na západní frontě, jiný, vídeňský arcibiskup F. G. Piffel, ztratil při ofenzivě ruské armády na východní frontě v Haliči na přelomu srpna a září 1914 taktéž své příbuzné.⁴⁰ Kardinál Louis-Henri-Joseph Luçon (1842–1930) přicestoval do Říma, aby se účastnil konkláve, když se dozvěděl, že jeho katedrála v Remeši, symbol katolické tradice francouzského národa a místo korunovace francouzských králů, byla bombardována a těžce poškozena. Vrátil se po skončení volby okamžitě zpět, aby byl nablízku svým věřícím a zajistil pastoraci, aniž čekal na slavnostní korunovaci nového papeže.⁴¹

Nástupcem Pia X. se ve čtvrtek 3. září 1914 stal devětapadesátiletý boloňský arcibiskup a kardinál Giacomo Paolo Giovanni Giambattista della Chiesa (1854–1922), který přijal na počest svého předchůdce a rodáka z Boloně Benedikta XIV. (1740–1758) jméno Benedikt (XV.).⁴² G. della Chiesa se narodil dne 21. listopadu 1854 v Janově do početné šlechtické

35 G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 189–190; Cesare DE AGOSTINI, *Segregati da Dio. Tutti i conclavi del '900*, Asti 2002, s. 298–300; F. BURKLE-YOUNG, *Papal elections*, s. 108–119.

36 F. BURKLE-YOUNG, *Papal elections*, s. 119.

37 HHuSA, f. Politische Archive, karton 252, zpráva Schönburg-Hartensteina, 29. 8. 1914. Ke konkláve 1914 podrobněji karton 274 v tomtéž fondu. Toto rozhodnutí padlo na společné schůzce německy hovořících kardinálů v kostele S. Maria dell' Anima na Piazza Navona v Římě v předvečer papežské volby. Jiní favorité byli odmítnuti – kardinál P. Maffi byl označen za italofila a modernistu a D. Ferrata za nevhodného ze soukromých důvodů. Jako nejvhodnější trojice favorizovaných se tak kardinálům zdáli P. Gasparri, B. Pompilj a zmíněný G. della Chiesa. G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 189.

38 G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 189.

39 Humphrey JOHNSON, *Vatican diplomacy in the World War*, Oxford 1933, s. 9.

40 John F. POLLARD, *The Papacy in Two World Wars. Benedict XV and Pius XII compared*, in: *International Fascism 1919-45*, eds. Gert Sørensen a Robert Mallett, London 2002, s. 84; G. ZIZOLA, *Il Conclave*, s. 192; A. SCOTTA, *Papa Benedetto XV*, s. 19.

41 C. DE AGOSTINI, *Segregati da Dio*, s. 198; A. SCOTTA, *Papa Benedetto XV*, s. 23.

42 *L'Osservatore Romano*, 3. 9. 1914.

rodiny. Po studiu teologie na římském ústavu Capranica byl vysvěcen na kněze v roce 1878 v bazilice sv. Jana v Lateráně, jež bývá označována jako Matka a hlava všech kostelů Města a světa. Svoji první mši sloužil u hrobu svatého Petra dne 22. prosince téhož roku. Jako čerstvý absolvent Papežské diplomatické akademie vstoupil do služeb Svatého stolce. V letech 1879–1880 získal doktoráty z teologie a kanonického práva. Působil nejprve jako sekretář apoštolského nuncia v Madridu Mariana Rampolly del Tindaro (1843–1913) a po jeho jmenování státním sekretářem v roce 1887 pracoval G. della Chiesa ve státním sekretariátu jako minutant a pečoval o kostel sv. Eustacha v centru Říma. V roce 1903 se stal prezidentem Papežské diplomatické akademie. Po nástupu Pia X. a nového státního sekretáře R. Merry del Vala, kteří zahájili tažení proti modernismu, jenž vrhl stín i na něho samotného, odešel nedobrovolně z římské kurie a v roce 1907 se stal arcibiskupem v Bologni. Svůj první pastýřský list vydal G. della Chiesa v únoru 1908. Pastorační zkušenosti, které v severní Itálii získal mimo jiné reorganizací diecéze, následně zhodnotil během svého pontifikátu. V konzistoři v květnu 1914, kterou svolal papež Pius X., byl jmenován kardinálem a o čtyři měsíce později se stal papežem.⁴³ Zvolení G. della Chiesy papežem bylo překvapením jak pro evropskou katolickou veřejnost, tak pro členy římské kurie.⁴⁴

Výběr G. della Chiesy na úřad Svatého otce lze přičíst mnoha faktorům, z nichž mezi nejvýznamnější patřila jeho kuriální, diplomatická a pastorační zkušenost, která byla ve světovém konfliktu pro budoucnost katolické církve klíčová. Byl církvi oddaný muž a schopný biskup, nikoliv člen římské kurie. Patřil mezi nejznámější italské biskupy a bylo známo, že nebude nepřijatelným kandidátem pro italskou vládu. Mnozí kardinálové se naopak domnívali, že konečně nadešel čas, aby se otevřela a vyřešila tzv. římská otázka a G. della Chiesa se jim jevil jako její vhodný „řešitel“.⁴⁵ Svým relativně nízkým věkem patřil Benedikt XV. mezi šest nejmladších papežů za posledních 250 let. Pokračoval v reformní činnosti svého předchůdce, třebaže výrazně otupil antimodernistické ostří Pia X. Vnitrocírkevní reformy rozšířil o celospolečenský interes, obnovu prestiže katolické církve a politickou angažovanost v soudobém dění. Den po svém zvolení nahradil dosavadního státního sekretáře R. Merry del Vala blízkým přítelem Domenicem Ferratou, bývalým apoštolským nunciem v Paříži v letech 1891–1896 a prefektem několika římských kongregací.⁴⁶

Vzhledem ke skutečnosti, že volbu nového Kristova náměstka reflektovala všechna významná světová média, nemohl zůstat ani český tisk stranou. Zpráva o zvolení papeže však byla nicméně zastíněna především zprávami z bojišť a aktualizovanými soupisy padlých. Nejpodrobněji se k osobnosti nového papeže vyslovovaly *Národní politika* a *Národní listy*.

43 Literatura k osobnosti Giacoma della Chiesy, pozdějšího papeže Benedikta XV., je dnes značně rozsáhlá, proto vybíráme nejnovější tituly především italské provenience: John F. POLLARD, *Il papa sconosciuto. Benedetto XV (1914–1922) e la ricerca della pace*, Milano 2001; A. SCOTTÀ, *Papa Benedetto XV*; Marco DOLDI, *Benedetto XV. Un papa da conoscere e da amare*, Casale Monferrato 2004, Letterio MAURO (ed.), *Benedetto XV. Profeta di pace in un mondo di crisi*, Bologna 2008; Luigi VINELLI, *Benedetto XV. Costruttore di pace*, Chiavari 2016 atd.

44 Ambrogio M. PIAZZONI, *Storia delle elezioni pontificie*, Piemme 2003, s. 262.

45 J. F. POLLARD, *Il papa sconosciuto*, s. 81; H. CHADWICK – O. CHADWICK, *A History of the Popes*, s. 340.

46 ASV, f. Vienna, busta 750, fascikl 5, noviny *L'Osservatore Romano*, 6. 9. 1914, resp. fascikl 3, f. 265, list Ferraty Scapinellimu, 5. 9. 1914; resp. fascikl 3, f. 310, list Ferraty Scapinellimu, 10. 9. 1914.

Obě periodika se shodovala na tom, že volba byla v několika směrech specifická. Papežem byl zvolen mladší člen kardinálského sboru, jenž byl držitelem kardinálského biretu velmi krátkou dobu – od května 1914. *Národní politika* navíc zdůraznila, že během volby došlo k vyřazení kandidátů na papeže z okolí kardinálů D. Ferraty, P. Gasparriho a P. Maffiho. Za důležitou informaci pro čtenáře považovali redaktori listů absenci kardinálů ze Spojených států amerických, kteří konkláve z časových důvodů nestihli a přijeli do Říma až po zvolení nového papeže, jemuž podle tradiční ceremonie vyslovili oddanost.⁴⁷ Největší pozornost konkláve léta 1914 a jeho reflexi v Rakousko-Uhersku včetně recepce volby ze strany kléru věnují pochopitelně materiály Tajného vatikánského archivu v Římě, konkrétně fond Archiv vídeňské nunciatury, busta 750.

Již od samého počátku pontifikátu usiloval Benedikt XV. o zlepšení diplomatických vztahů s Francií, jež byly narušeny v letech 1904/1905 provedením odluky církve od státu.⁴⁸ Proti válečnému zlu rozhodně nestál osamocen, jeho věrným společníkem se stal Pietro Gasparri, jehož po náhlé smrti kardinála-státního sekretáře Domenica Ferraty na podzim roku 1914 jmenoval nový papež státním sekretářem Svatého stolce.⁴⁹ Mezi Benediktovy další blízké spolupracovníky a důvěrníky patřili Federico Tedeschini (1873–1959), Eugenio Pacelli (1876–1958), Bonaventura Cerretti (1872–1933), Carlo Monti (1851–1924) a další.⁵⁰

Volba státního sekretáře nebyla jediným překvapením, které nový papež Benedikt XV. věřícím připravil. Papež se nechal dne 6. září 1914 korunovat neveřejně; skromný obřad se odehrál nikoliv na svatopetrském náměstí, ale v Sixtinské kapli, kde byl sám před několika dny zvolen.⁵¹ Po skončení korunovace se konala skromná recepce za přítomnosti významných mužů římské kurie a některých diplomatů. Již od počátku pontifikátu si zvolil papež nelehkou cestu – vrátit církvi její diplomatickou důležitost a obnovit její prestiž předešlých let, kterou Pius X. svou politikou značně poškodil. Jeho snaha o návrat na diplomatické „výsluní“ v roli hráče se zásadním hlasem byla narušena bezprostředně na počátku pontifikátu, a to náhlou smrtí státního sekretáře D. Ferraty. Dva dny po své korunovaci vydal Svatý otec první poselství. V něm se zmiňoval o „metle Božího hněvu“. V létě následujícího roku, kdy se Itálie rozhodla vstoupit do světové války, mluvil Benedikt XV. o „strašlivém krveprolití,

47 *Národní politika*, 4. 9. 1914; *Národní listy*, 4. 9. 1914; H. CHADWICK – O. CHADWICK, *A History of the Popes*, s. 336. Vzhledem ke skutečnosti, že se nové konkláve scházelo deset dní od papežova skonu, zakoupili si bostonský arcibiskup William Henry O’Connell a baltimorský arcibiskup James Gibbons lístky na loď do Neapole okamžitě poté, co se tuto zprávu dozvěděli. V Neapoli si pronajali automobil, který se však porouchal, takže do Říma na konkláve nedorazili včas.

48 Podrobněji k francouzsko-vatikánské roztržce: Jules DELAHAYE, *La reprise des relations diplomatique avec le Vatican*, Paris 1921; André LATREILLE, *Pio XI e la Francia*, in: *Pio XI nel trentesimo della morte (1939–1969). Raccolta di studi e di memorie*, ed. Carlo Confalonieri, Milano 1969, s. 590–619; Giuseppe DE LUCA – Elvira CERRETTI, *Il cardinale Bonaventura Cerretti*, Roma 1971; Bonaventura CERRETTI, *Il Cardinale Bonaventura Cerretti. Memoria*, Roma 1939; Vittorio DE MARCO, *Un diplomatico vaticano all’Eliseo. Il cardinale Bonaventura Cerretti (1872–1933)*, Roma 1984.

49 G. DE LUCA – E. CERRETTI, *Il cardinale Bonaventura Cerretti*, s. 163; Francesco Maria TALIANI, *Vita del Cardinale Pietro Gasparri. Segretario di Stato e povero prete*, Milano 1939, s. 135; Marek ŠMÍD, *Kardinál Pietro Gasparri – přední muž vatikánské diplomacie*, Historica Olomucensia. Sborník prací historických 42, 2012, č. 30, s. 104.

50 J. F. POLLARD, *Il papa sconosciuto*, s. 90–91.

51 *L’Osservatore Romano*, 7. 9. 1914.

jež zneuctilo celou Evropu“. Papežova slova se během války stávala ostřejšími, takže pokud mluvil na Vánoce 1915 o „světu, z něhož se stala nemocnice a kostnice“, v následujícím létě již mluvil o „sebevraždě civilizované Evropy“. Ve svém poselství světu ze dne 31. července mluvil Benedikt XV. již otevřeně o „nejtemnější tragédii lidské nenávisti a lidského šílenství“.⁵² Tato a mnohá další slova byla jasným důkazem Benediktovy hluboké zbožnosti, která provázela jeho starost o člověka jako Boží bytost, nikoliv pouze o Svatý stolec jako centrum moci.

Papežova politika sledovala během války jediný cíl, jemuž bylo vše ostatní podřízeno, a to mír. Mír byl pro Benedikta XV. hlavním tématem k jednání se všemi stranami, nicméně ani jedna z nich papežovu aktivní snahu nereflektovala. Vatikán se několikrát pokoušel přes své vyslance v jednotlivých zemích uzavřít různé formy míru, které by respektovaly alespoň elementární požadavky obou stran. Bohužel tyto snahy z let 1915–1916 nebyly nikdy vyslyšeny. Když se podařilo přemluvit jednu stranu, druhá plán odmítla atd. Mezi hlavní papežovy vyjednávače patřili již zmínění R. Scapinelli, J. Csernoch a E. Pacelli, pozdější Pius XII.⁵³ Když se papež nesetkal s pozitivními výsledky, začal se zaměřovat spíše na charitativní a zateckou problematiku. Pokud dokázal Benedikt XV. v roce 1915 domluvit návrat velké části italských válečných zajatců do jejich vlasti, o rok později zajistil návrat vojenských zajatců, kteří byli postiženi tuberkulózou. V rámci agendy Svatého stolce byla zřízena speciální nadace, jež měla za úkol věnovat se právě zajatcům. Nadace válečných zajatců vyřídila celkem 700 000 žádostí o zprávu a 40 000 žádostí o repatriaci.⁵⁴ Papežské úřady, které měly humanitární akce na starosti, se uměly v dané problematice velmi dobře orientovat.

Pro pomoc trpícím jmenoval Benedikt XV. zvláštním vyslancem ve Švýcarsku konzistorního advokáta a ředitele Italské katolické mládeže Carla Santucciho (1849–1932), který začal v zemi působit v dubnu 1915. Výběr neutrálního Švýcarska nebyl náhodný: papež uznával jeho tradiční pohostinnost, mírový charakter jeho lidu, jeho výhodnou zeměpisnou polohu i jeho smíšené katolicko-protestantské náboženské prostředí. Švýcarský prezident Giuseppe Motta (1871–1940), sám praktikující katolík, s papežovou volbou souhlasil a navrhl pro každý stát 10 000–20 000 volných jednotek. Následně bylo toto kvorum nicméně opuštěno, protože např. francouzských vojáků se ve Švýcarsku léčilo třikrát více než německých, takže země vycházela vstříc raněným bez ohledu na zemi jejich původu. Mateřské země nemocných a zraněných vojáků se zavazovaly tuto péči Bernu uhradit, třebaže léčba ve Švýcarsku počítala s návratem těchto vojáků zpět do země, která je zajala.⁵⁵

Mír a snahy o ukončení války byly také námětem papežovy encykliky *Ad beatissimi apostolorum*⁵⁶ vydané na slavnost Všech svatých dne 1. listopadu 1914. Ve své první encyklice vyzval papež k okamžitému zastavení bojů a krveprolití. Papežovu encykliku můžeme považovat za jeho osobní představu o uspořádání řádu světa. Jedná se vlastně o první encykliku

52 G. MARTINA, *Storia della Chiesa*, s. 141.

53 K tomu podrobněji: J. F. POLLARD, *The Papacy in Two World Wars*.

54 A. SCOTTÀ, *Papa Benedetto XV*, s. 99.

55 Gabriele PAOLINI, *Offensive di pace. La Santa Sede e la prima guerra mondiale*, Firenze 2008, s. 208–209; Luigi BUFFETTI, *Il Vaticano e la guerra. Iniziative diplomatiche umanitarie di indole generale del S. Padre Benedetto XV*, Roma 1921, s. 71–82.

56 *Enchiridion delle encicliche, IV (Pio X – Benedetto XV)*, eds. Erminio Lora a Rita Simionati, Bologna 1999, s. 464–495. Do češtiny ji přeložil Karel Dostál-Lutinov.

vydanou v reakci na válečný konflikt. Benedikt XV. se nacházel v situaci, již jeho předchůdci řešit nemuseli. Papež předloženými myšlenkami navázal na dva své předchůdce – Pia X. a Lva XIII. Za pozoruhodné můžeme považovat samotné pojetí míru. Papež neapeloval na modlitbu a osobní zbožnost, ale především na iniciativu válčících stran, aby válečné běsnění zastavily. Svatý otec jasně zdůraznil, že vinu za válku nese především lidská touha po moci, rozpínavost, zášť a materialismus. Benedikt XV. obhajoval důležitost křesťanské morálky ve společnosti. Její absence podle něj dává prostor k šíření modernismu, tím pádem k zapomnění základních hodnot, jež Evropa stovky let vyznávala.

Benedikt XV. se stal papežem na začátku jednoho z nejstrašnějších válečných konfliktů v dějinách lidstva. V kurii převažoval názor, že se bude jednat o papeže spíše umírněného, přičemž hlavní, rozhodující slovo bude patřit státnímu sekretáři Svatého stolce. Mnozí netrpělivě a možná i s vidinou svého kariérního postupu čekali, koho si nový pontifik vybere. Jméno kardinála D. Ferraty, profrancouzského, vzdělaného a zkušeného diplomata, bylo rozhodně velkým překvapením. Papež společně s novým státním sekretářem svolal kardinálskou kurii a předložil jí jasně definovaný program, který reagoval na probíhající válečný konflikt, jehož počty obětí každým dnem narůstaly. Papež nebyl, ostatně stejně jako jiné státy Evropy, připraven na zcela nový typ války, jež s sebou první světová válka přinesla. Svatý stolec sledoval mezinárodní rozměr válečných operací od samého počátku konfliktu, protože stejně jako v předcházejících střetnutích se mohl stát vhodným prostředníkem k zákulisním jednáním diplomatických kruhů znepřátelených stran. Benedikt XV. s P. Gasparriem se proto snažili udržovat postavení Vatikánu co nejvíce neutrální, třebaže byli osobně nakloněni spíše straně Rakousko-Uherska.⁵⁷ Rakouský vyslanec dokonce informoval Vídeň, že jediným důvěrníkem papeže Pia X. je „věrný syn katolické církve císař František Josef I., na něhož se může Svatý otec spolehnout“.⁵⁸ S dlouhodobě probíhajícím konfliktem se Svatý stolec obával, že pád Ústředních mocností – či především Rakousko-Uherska – přinese oslabení katolických velmocí, což ve svém důsledku povede k oslabení katolicismu na úkor protestantismu a pravosláví v Evropě.⁵⁹ Bezesporu z tohoto stavu vyplývalo, že diplomatické zastoupení států Ústředních mocností mělo mnohem větší vliv u Svatého stolce než postavení států Dohody. Ústřední mocnosti disponovaly vztahy, které byly kontinuální, dlouhodobě stabilní a nenarušené. Oproti tomu vliv a postavení Francie a Velké Británie bylo narušeno především politikou Benediktova předchůdce Pia X. Na tomto místě si musíme uvědomit, že diplomatický faktor není možné přeceňovat, jelikož papež oceňoval během let války obě válčící strany, pokud udělaly vstřícný krok k míru či projevíly dostatek humanitární aktivity.

57 HHuSA, f. Politische Archive, karton 252, zpráva Schönburg-Hartensteina, 21. 10. 1914, resp. 18. 11. 1914, resp. 2. 12. 1914.

58 Tamtéž, zpráva Schönburg-Hartensteina, 26. 8. 1914; E. GURRIERO – A. ZAMBARBIERI, *La Chiesa e la società industriale*, s. 152.

59 Giovanni B. VARNIER, *Una guerra ingiusta. La Santa Sede e l'Italia tra neutralità e intervento (1914–1915)*, *Anuario de Historia de la Iglesia* 23, 2014, s. 21; Friedrich ENGEL-JANOSI, *Österreich und der Vatikan 1846–1918*, II., Graz – Wien – Köln 1960, s. 150–151; Tomáš Garrigue MASARYK, *Nová Evropa. Stanovisko slovenské*, Praha 1920, s. 115.